

Historia praw człowieka i obywatela

Materiały do pracy własnej dla uczniów biorących udział w Konkursie Wiedzy o Prawach Człowieka i Obywatela.

Lisie Jamy, 25 listopada 2017 r.

Prawa człowieka są to podstawowe wolności jakie przysługują każdemu człowiekowi z samego faktu bycia istotą ludzką i z samego faktu urodzenia. Prawa te są takie same dla wszystkich ludzi i to bez względu na ich płeć, rasę, wyznanie, etniczność, zapatrywania polityczne, narodowość, status społeczny, orientację seksualną i inne.

Prawa te stanowią fundament demokracji, wolności, społeczeństwa obywatelskiego oraz pokojowej egzystencji narodów.

Podwaliny praw człowieka można odnaleźć w zasadzie większości religii na świecie oraz w większości systemów filozoficznych. Jako źródło praw człowieka wskazywana jest przede wszystkim godność osoby ludzkiej. Proces kształtowania się praw człowieka jest związany ściśle z wolą o wolność na świecie. Bez tych praw trudno by sobie byłoby dziś wyobrazić dziś życie polityczne i społeczne.

Oto jak wygląda podział praw człowieka:

- Prawa indywidualne - ich podmiot to nie grupy ludzi, ale każdy pojedynczy człowiek. Mówi się tu wyjątkowo o ochronie praw poszczególnych grup społecznych, na przykład.: praw mniejszości narodowych czy też prawa uchodźców. Kiedy mówimy tu o prawach człowieka, to mamy na myśli prawa poszczególnych osób, czyli jednostek należących do owych grup.
- Prawa niezbywalne - to takie prawa, których żadna władza nie jest w stanie nam odebrać, tak samo jak żadna z osób nie może zrzec się swoich praw lub zrezygnować z nich, przykładem tego jest wolność od niewolnictwa, która oznacza, że żaden człowiek sam nie może oddać się w niewolę, a takie ewentualne działanie nie może spowodować żadnych skutków i jest jak najwykłej bez znaczenia. [Ludzie](#) posiadają prawa człowieka, pomimo tego nawet gdy nie uznaje tego faktu prawo w ich kraju czy wtedy, kiedy są one nieprzestrzegane.
- Prawa przyrodzone - są to prawa istniejące niezależnie od zgody władzy czy umieszczenia ich w ramach przepisów prawa, czy jeśli państwo ich nie nadaje, a tylko tworzy system dla ich ochrony; należą się one każdej osobie z samego faktu urodzenia, czy też bycia człowiekiem.

- Prawa powszechne - są one takie same dla wszystkich ludzi na całym świecie. W obecnych czasach, wiele rządów, zwłaszcza w krajach o ustrojach niedemokratycznych czy wręcz totalitarnych, podważa to przekonanie o powszechności praw człowieka. Pomimo jednak wyznawanych wartości, kultury, religii każdy posiada prawo do życia, poczucia bezpieczeństwa oraz wolności osobistej.
- Prawa podstawowe - określane są one w ten sposób, iż ich posiadanie daje każdemu człowiekowi możliwość do rozwoju i korzystania z wszelakiego wachlarza innych praw; określane są jako podstawowy standard, którego przestrzeganie winno być gwarantowane i chronione przez państwo.
- Kolejne pojęcie to prawa naturalne. Prawa te człowiek posiada już tylko z racji godności osobowej, faktu bycia człowiekiem, a nie z powodu czyjejś decyzji czy nadania.

Prawa człowieka są to prawa, które występują i obowiązują tylko i jedynie w relacjach jednostka a władza, dlatego też mówi się o pionowym (inaczej wertykalnym) charakterze tych praw. Jako władzę możemy uznać państwo, także jego organy, może to być także szkoła, albo uczelnia. Szczególnym przypadkiem takich stosunków jest relacja rodzic - dziecko. Tu mamy do czynienia z władzą rodzicielską. Obecnie jednak coraz więcej mówi się o prawach człowieka, także podkreśla się wagę relacji władza - jednostka, zwłaszcza w stosunku do wielkich przedsiębiorstw czy korporacji o zasięgu światowym.

W życiu codziennym używa się powszechnie określenia "prawa człowieka" do zobrazowania relacji międzyludzkich, np.: pomiędzy uczniami w klasie. Jest to jednak nieprawidłowe, gdyż w sytuacji takiej można raczej mówić jako o pewnych postawach, jak np.: tolerancji, lub uczuciach takich choćby jak złość, gniew lub sympatia.

Prawa człowieka możemy podzielić na:

- Prawa (prawa pozytywne) - które oznaczają zobowiązanie do podjęcia przez władzę określonego działania na rzecz jednostki (np.: prawo do sprawiedliwego sądu - zobowiązuje ono państwo do tworzenia odpowiedniego systemu sądów, do kształcenia sędziów, również zapewnienia dostępu do sądu dla każdego obywatela). Każdy człowiek ma prawo żądać by przysługujące mu prawa, były przez państwo gwarantowane i realizowane.
- Wolności (prawa określane jako negatywne) - oznaczają obowiązek powstrzymywania się władzy od działań w określonych obszarach naszego życia (np.: wolność od tortur - zakazuje jakiegokolwiek władzy używania tortur wobec jednostki).

Na prawa człowieka zwracano już uwagę w starożytności.

Pierwszym tego typu dokumentem był Hammurabiego Kodeks, jeden z najstarszych kodeksów świata, opracowany za czasów króla Hammurabiego władcy Babilonii w XVIII/XVII w. p.n.e.. Celem Kodeksu była unifikacja przepisów prawa zwyczajowego, które było do tego czasu nie spisane, co pozwalało na liczne nadużycia i dowolne interpretacje. Kodeks składają się 282 artykułów, prologu i epilogu, który dotyczy prawa karnego, procesowego, prywatnego (małżeńskiego, rzeczowego). Kodeks Hammurabiego opierał się na zasadach kazuistycznych. Kary nakładane były w myśl zasady "oko za oko, ząb za ząb" i tak zwanych karach odzwierciedlających (czyli jeśli syn uderzył ojca to odcinano mu ręką, którą to zrobił). Tą problematykę poruszał także Arystoteles oraz Cycero. Również rzymskie prawo gwarantowało cały szereg praw, które odnosiły się do sfery własności i wolności. Problem praw człowieka można odnaleźć w tekstach Starego Testamentu, następnie Nowego i w myśli chrześcijańskiej. Również w starożytnych Chinach poruszano te kwestie. Zajmował się tym między innymi Konfucjusz.

W średniowieczu aktem, który stanowił ważny przełom w omawianych tutaj kwestiach była wydana w 1215 roku przez króla Jana bez Ziemi Magna Charta Libertatum, czyli Wielka Karta Swobód. Mówiła ona między innymi: "żaden wolny człowiek nie ma być pojmany ani uwięziony albo wyrzucony z posiadłości, albo proskrybowany, ani wygnany lub innym sposobem pogiębiony; i ani sami na niego nie wyruszymy, ani nikogo innego przeciw niemu nie wyślemy, jak tylko na podstawie legalnego wyroku równych jemu albo na podstawie prawa ziemskiego (...)".

W Polsce przywileje jedleńsko-krakowskie, które zostały wydane przez Władysława Jagiełłę w latach 1430-1433 gwarantowały szlachcie nietykalność osobistą i majątkową, w myśl zasady *Neminem captivabimus nisi iure victum* (łac. *nikogo nie uwięzimy bez wyroku sądowego*).

Rewolucyjnym, jak na owe czasy, było wystąpienie na soborze w Konstancji (1414-1418) Pawła Włodkowica, rektora Akademii Krakowskiej, który wystąpił wówczas z krytyką średniowiecznych metod nawracania na chrześcijaństwo i precedensowej doktryny prawa narodów.

W 1628 wydano w Anglii *Petycję o prawie* (ang. *Petition of Wright*), dokument ten został przedstawiony przez ang. parlament Karolowi I, domagano się w nim głównie przestrzegania kompetencji parlamentu co do nakładania podatków oraz zabraniano więzienia kogokolwiek bez wyroku sądowego. Akt ten zaliczany jest do angielskich aktów konstytucyjnych. Dalszy rozwój praw człowieka obserwujemy w oświeceniu.

Bardzo ważnym krokiem w dziedzinie szerzenia doktryn praw człowieka było uchwalenie w 1776 roku w stanie Wirginia "Karty Praw stanu Wirginia" dokument ten opierał się na zasadach, które wyznawał John Lock, zgodnie z nimi prawa człowieka stanowią podstawę istnienia państwa.

4 lipca 1776 roku została przyjęta Deklaracja Niepodległości Stanów Zjednoczonych Dokument ten głosił iż: " wszyscy ludzie zostali stworzeni równi, zostali wyposażeni przez stwórcę w pewne niezbywalne prawa, między którymi są: życie, wolność i dążenie do szczęścia". Ponadto że dla zaprowadzenia tych praw zostały ustanowione w społeczeństwie rządy wywodzące swoją słuszną władzę z pozwolenia rządzonych. Dalej mówiono, iż jeśli kiedykolwiek któraś z form rządów stałaby się niebezpieczną dla owych celów, naród ma prawo do zmiany czy obalenia rządu, a następnie powołania nowego, który będzie sprawował władzę na takich zasadach, jakie naród uzna za najodpowiedniejsze by zapewnić sobie bezpieczeństwo i szczęście. Ta deklaracja była w rzeczywistości oskarżeniem trzynastu angielskich kolonii w Ameryce, które złożyły je pod adresem króla angielskiego Jerzego III oraz jego rządu. Sedno tej deklaracji sprowadzało się do zaakcentowania wolności kolonii jako pewnej zbiorowości ludzkiej, nie ustosunkowując się jednak do wolności jednostki. Kwestie dotyczące wolności obywateli realizowane były w formie Konstytucji w poszczególnych stanach, dla których wzorcem została Karta Praw Wirginii.

Przełomowym wydarzeniem jeśli idzie o kształtowanie się idei praw człowieka w świecie była rewolucja francuska. W 1789 roku we Francji przyjęto **Deklarację Praw Człowieka i Obywatela. Ten o doniosłym znaczeniu dokument rewolucji francuskiej został uchwalony 26 VIII 1789 przez Konstytuante.** Za przyczynę nadużyć rządów Zgromadzenie Narodowe, które reprezentowało lud francuski uważało lekceważenie i nieznaną sobie praw człowieka. W związku z tym postanowiono więc ogłosić w uroczystej formie deklaracji, naturalne, niepowtarzalne, niepozbywalne i święte prawa człowieka. Mówiła ona między innymi: ludzie rodzą się równi i wolni, a jedynym co może wyznaczać różnice społeczne może być tylko użyteczność poszczególnych ludzi, natomiast celem każdego politycznego stowarzyszenia jest zachowywanie praw człowieka czyli takich jak: własność i bezpieczeństwo, wolność oraz prawo do oporu przeciwko uciskowi, postanawiano, że żadne ciało czy jednostka nie może dźwiznąć władzy która nie byłaby wywodzona z narodu, a granice korzystania z tych wolności zostać mogą ograniczone tylko przez ustawę, ta znowuż może zakazywać tylko działań, które byłyby szkodliwe dla społeczeństwa, ustawa może być tworzona jedynie przez społeczeństwo oraz musi być taka sama dla wszystkich (gdyż wszyscy obywatele równi muszą być wobec prawa, zaś żaden człowiek nie może być: oskarżony, aresztowany czy uwięziony, inaczej jak tylko w sytuacji określonej przez ustawę i zgodnie z formą jaką ona

przewiduje, nikt też nie może być karany w inny sposób niż na mocy ustawy wydanej i ogłoszonej jeszcze przed popełnieniem przestępstwa, w myśl zasady, że prawo nie działa wstecz, oraz ustanowionej zgodnie z prawem, każdego człowieka uznaje się też za niewinnego dotąd, aż nie zostanie uznany za winnego, nikt nie może też być niepokojony za swoje przekonania, również religijne, jeśli tylko ich manifestowanie nie zakłóca porządku publicznego, każdemu też obywatelowi przysługuje prawo do swobodnej wypowiedzi, pisania, druku i może odpowiadać za nadużycie tej wolności, tylko w przypadkach, które określają ustawy, aby utrzymać siłę publiczną, danina, czyli podatki muszą być równo rozłożona na wszystkich członków społeczeństwa i odpowiednio do ich możliwości, obywatele mają prawo żądać od każdego urzędnika publicznego sprawozdania z jego działalności, własność jest bowiem prawem, nienaruszalnym i świętym i nikt nie może zostać jej pozbawionym, za wyjątkiem tylko legalnej konieczności, i to pod warunkiem sprawiedliwego i uprzedniego odszkodowania. Deklaracja ta uznawała przyjętych przez nią katalog praw za wynikający z praw natury. Dała ona początek określeniu podmiotowe prawa publiczne, a jej postanowienia zamieszczane były później w konstytucjach francuskich, stały się też wzorem dla konstytucji innych państw.

W Polsce Konstytucja Trzeciego Maja była pierwszą na w Europie konstytucją przyjmującą za podstawę statusu człowieka w państwie majątek, a nie jak dotychczas jego pochodzenie. Ten akt obok rewolucji francuskiej i amerykańskiej jest uznawany jako trzecia najważniejsza demokratyczna rewolucja ówczesnego świata. Po raz pierwszy w Polsce wówczas została zniesiona zasada, iż państwo nie ingeruje w stosunki pomiędzy panem a chłopem. Zagwarantowano także wolność osobistą osadnikom, którzy przebywali w kraju, do konstytucji włączono postanowienia odnośnie praw miast z 17 kwietnia 1791 rok. W sferze swobód obywatelskich przyznano mieszkańcom z miast królewskich nietykalność osobistą, władzę w państwie pozostawiono w rękach tylko tej grupy szlachty, która posiadała majątki, wyłączono więc z wpływu na losy państwa szlachtę gołątę, za religię dominującą uznano katolicyzm, zapewniono również opiekę ze strony państwa innym wyznaniom. Rzeczpospolita miała być dziedziczną monarchią stanową, w państwie tym najważniejszym organem władzy ustawodawczej uznano dwuizbowy sejm, który składał się z Izby Poselskiej oraz Izby Senatorskiej, w których decydowano większością głosów. Władzą wykonawczą w myśl konstytucji miała być Straż Praw w której skład wchodził: król, prymas, a także pięciu ministrów. Została wprowadzona odpowiedzialność parlamentarną i stało się to po raz pierwszy na świecie, w prowadzono też odpowiedzialność karną członków rządu przed sejmem. Instrumentem do rządzenia dla Straży miały być "Komisje Wielkie" (były to: komisja wojska, skarbu, policji i edukacji narodowej) na ich czele stać mieli ministrowie, którzy nie wchodził w skład Straży. Zachowano federacyjny charakter państwa polsko-litewskiego, zniesiono jednak dualizm urzędów, skarbu i wojska. Co do ludności chłopskiej to mamy w tym dokumencie zapis, iż jest ona wzięta pod opiekę

rządu krajowego. Pierwszą polską Konstytucję ustanowiono w następujących wymiarach, a więc: w wymiarze suwerenności narodowej, w wymiarze niepodległościowym kraju, , oraz w wymiarze wolności jednostki ludzkiej.

Następnym ważnym dokumentem w dziedzinie rozwoju praworządności i praw człowieka w Polsce była Konstytucja Księstwa Warszawskiego. Ustawa Konstytucyjna Księstwa Warszawskiego została nadana w dniu 22 lipca 1807 roku w Dreźnie przez Napoleona I. było to tylko w nieznaczej formie nawiązanie do postanowień Konstytucji 3 Maja. Zapisy dotyczące ochrony praw jednostki zostały tu wyraźnie ograniczone. Sformułowane tam zasady ustrojowe były kopia rozwiązań jakie zastosowano głównie w napoleońskiej Francji. Konstytucja ta wprowadzała francuskie rozwiązania zawarte w kodeksie cywilnym (Kodeks Napoleona), a także ustanawiała zasady równości wobec prawa i wolności osobistych. Bardzo istotnym posunięciem było zniesienie poddaństwa chłopów, jednak już bez ich uwłaszczenia (w związku z tym chłop zgodnie z prawem był człowiekiem wolnym, ale **ziemia** na której pracował oraz gospodarstwo należały wciąż do dziedzica).

Za właściwy rozwój praw człowieka można uznać dopiero okres po drugiej wojnie światowej. Najważniejsze posunięcie w tym względzie to podpisano **Kartę Narodów Zjednoczonych w 1945 roku.**

Oto jak wygląda pierwszy rozdział tego dokumentu, który definiuje cel jaki sobie stawiają państwa podpisujące go :

Cele i zasady

Artykuł 1

Cele Organizacji Narodów Zjednoczonych są następujące:

Utrzymać międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo, stosując skuteczne środki zbiorowe dla zapobiegania zagrożeniom pokoju i ich usuwania, tłumienia aktów agresji i innych naruszeń pokoju, łagodzić i załatwiać - w drodze pokojowej, według zasad sprawiedliwości i prawa międzynarodowego - spory lub sytuacje mogące prowadzić do naruszenia pokoju.

Rozwijać przyjazne stosunki między narodami, oparte na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samoistnienia narodów, i stosować inne odpowiednie środki dla wzmocnienia powszechnego pokoju.

Doprowadzić do współdziałania międzynarodowego w rozwiązywaniu zagadnień o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub humanitarnym, jak również popierać i zachęcać do poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich, bez względu na rasę, płeć, język lub wyznanie.

Być ośrodkiem uzgadniającej działalność międzynarodową, zmierzającą do osiągnięcia tych wspólnych celów.

W 1948 roku została przyjęta Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, która została podpisana 10 grudnia 1948 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w pierwszych artykułach mówi, iż:

Artykuł 1

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 2

(1) Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiejkolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu.

(2) Nie wolno czynić żadnej różnicy w zależności od sytuacji politycznej, prawnej lub międzynarodowej kraju lub obszaru, do którego dana osoba przynależy, bez względu na to, czy dany kraj lub obszar jest niepodległy, czy też podlega systemowi powiernictwa, nie rządzi się samodzielnie lub jest w jakikolwiek sposób ograniczony w swej niepodległości.

Artykuł 3

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

Artykuł 4

Nie wolno nikogo czynić niewolnikiem ani nakładać na nikogo służebności; niewolnictwo i [handel](#) niewolnikami są zakazane we wszystkich swych postaciach.

Artykuł 5

Nie wolno nikogo torturować ani karać lub traktować w sposób okrutny, niehumanitarny lub poniżający.

Artykuł 6

Każdy człowiek ma prawo do uznawania wszędzie swej osobowości prawnej.

Artykuł 7

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiejkolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

Główne postanowienia zawarte w Deklaracji to:

- każdy człowiek jest wolny
- niestosowanie dyskryminacji
- prawo do sądu
- prawo do sprawiedliwego procesu
- prawo do własności
- prawo do zrzeszania się
- wyrzeczenie się niewolnictwa
- zagwarantowanie ochrony prywatności
- zakaz tortur i niehumanitarnego traktowania

Inne wartości potwierdzone przez Deklarację to:

- wolność sumienia
- wolność wyznania
- równość płci

Prawa człowieka można więc podzielić na [trzy](#) generacje:

Pierwsza generacja związana jest z:

- **wolnościami osobistymi** (czyli prawem do życia, wolności osobistej, prawem do własności, wolnością sumienia i wyznania, wolnością wypowiedzi, swobodą wyboru miejsca pobytu i poruszania się, tajemnica korespondencji,

- **prawami politycznymi**, a więc swobodą udziału w życiu politycznym, zarówno biernym jak i czynnym prawem wyborczym, prawem do zrzeszania się i innymi tego typu.

Prawa drugiej generacji są to prawa ekonomiczne i socjalne. Odnoszą się one do dostępu do ochrony zdrowia, zapewnienia nauki, opieki socjalnej. Ważną datą dla tego typu praw jest 16 grudnia 1966 roku, wówczas to Zgromadzenie Ogólne ONZ uchwaliło Konwencję Praw Człowieka, która gwarantowała zarówno swobody osobiste, jak i polityczne, a także ekonomiczne, społeczne i kulturalne.

Trzecia generacja omawianych praw dotyczy praw do rozwoju i datuje się ją od roku 1986. wówczas to przyjęto Deklarację dotyczącą Prawa do Rozwoju, która została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 4 grudnia 1986 roku. Uważa się powszechnie, że idea prawa do rozwoju zapoczątkowana została w roku 1969, gdy na posiedzeniu Algierskiej Komisji Justitia et Pax przyjęto odpowiednie decyzje zawierające poszanowanie dla tych wartości. Problematyka ta została wprowadzona na [forum](#) międzynarodowe przez [Senegal](#) w 1972 roku. W maju 1981 roku ECOSOC (czyli Economic and Social Council) powołała Grupę Roboczą Ekspertów Rządowych do spraw Prawa do Rozwoju, która opracowała też [tekst](#) Deklaracji.

Prawo do rozwoju oznacza, zgodnie z przyjętymi założeniami, tworzenie warunków do pełnego realizowania innych praw człowieka zawartych zarówno w pierwszej jak i drugiej generacji. Podkreśla ono zwłaszcza współzależność, niepodzielność i uniwersalizm dwóch Międzynarodowych Konwencji dot. Praw Człowieka. Wiele kontrowersji budzi jednak charakter prawny tego prawa, wzbudza on także wiele dyskusji. Jego znaczenie jest głównie humanitarne i polityczne oraz polega na powiązaniu ze sobą wartości takich, jak rozwój, prawa człowieka i demokracja. Kraje najlepiej rozwinięte, zachodnie koncentrują się głównie w swoich postulatach politycznych na powiązaniu praw człowieka i demokracji.

Bardzo ważnym i istotnym aspektem rozwoju praw człowieka jest stanowisko kościoła katolickiego w tych kwestiach. 11 kwietnia 1963 r., papież. Jan XXIII wydał encyklikę *Pacem in terris*, w której przedstawione zostały podstawowe zasady jakimi winna się kierować ludzkość dla skutecznego umacniania pokoju w

świecie. Okazuje się, iż również i dziś encyklika ta nadal jest szczególnie aktualna. Umacnianie i budowanie pokoju jest «nieustannym zobowiązaniem».

Konwencja o Prawach Politycznych Kobiet została przyjęta w 1953 roku

Konwencja ta zobligowała państwa-strony do przyznania wszystkim kobietom powszechnego prawa wyborczego. Kolejny dokument to Konwencja ONZ W Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet, która została uchwalona w Lizbonie w 1979 roku, [Polska](#) przyjęła ją w 1980 roku. Powyższa Konwencja jest pierwszym z serii dokumentów ONZ, w którym mówi się o znoszeniu wszelkich form dyskryminacji kobiet, nie zaś o wybranych prawach kobiet. Konwencja ta jest rezultatem wielu lat starań i działań aktywistek, których celem był walka na rzecz praw kobiet na całym świecie, zarówno kobiet jak i mężczyzn zajmujących się polityką oraz innych osób, dla których bliska była idea praw kobiet. Dokument ten prawie natychmiast po ogłoszeniu został przyjęty przez Polskę, oznacza to zobowiązania dla polskich władz i instytucji, ale jak na razie większość z nich nadal czeka na realizację. Jak czytamy w Konwencji: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka potwierdza zasadę o niedopuszczalności dyskryminacji oraz głosi, iż wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w godności i w prawach, oraz że każdy ma prawo do korzystania ze wszystkich proklamowanych w niej wolności praw, bez względu na jakiegokolwiek różnice, w tym bez względu na różnicę płci,

Deklaracja Pekinńska. Dokumenty końcowe Światowej Konferencji w sprawie Kobiet

(przyjęta w Pekinie w dniach 4 - 15 września 1995 r.) podpisana została przez Polskę w 1995 roku. Deklaracja Pekinńska to dokument końcowy jednej z największych w świecie konferencji w zajmujących się sprawami kobiet. Określa on powinność rządów poszczególnych krajów do wzmocnienia statusu kobiet (empowerment) odnośnie wszystkich dziedzin życia społecznego, prywatnego i politycznego. Deklaracja Pekinńska jest podsumowaniem całego szeregu Deklaracji dotyczących praw kobiet również planów strategicznych z wielu międzynarodowych konferencji zajmujących się prawami kobiet i prawami człowieka, w tym także : Światowych Konferencji do spraw Kobiet w: Meksyku (1975r.), w Kopenhadze (1980r.) i w [Nairobi](#) (1985). W Deklaracji wprost nawiązuje się do Konwencji odnośnie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet a także Deklaracji dotyczącej eliminacji przemocy w stosunku do kobiet z 1993 roku. Również nasz kraj brał aktywny udział w obradach wyżej wymienionych konferencji. Jednak odczyty i analizy prezentowane przez stronę polska wzbudzały wiele kontrowersji i sprzeciwów innych uczestników konferencji.

Prawa dzieci

Ważne dokumenty, z punktu widzenia praw dziecka to:

1. **Deklaracja Praw Dziecka z 1924 roku zwana Genewską.** Zawiera 5 zasad, które mówią o tym, jak powinno wyglądać traktowanie dzieci przez dorosłych. Podkreśla się tu iż nie powinno na nie mieć względu rasa, narodowość, czy wyznanie.
2. **Deklaracja Praw Dziecka z 1959 roku,** która została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ. Zawarte w niej jest 10 zasad, a zwłaszcza między innymi takie jak:
 1. równość wszystkich dzieci,
 2. możliwość szczególnej ochrony prawnej,
 3. prawo do nazwiska i obywatelstwa,
 4. bezpłatna i obowiązkowa nauka na poziomie co najmniej podstawowym.

Niektóre z postanowień tej Deklaracji są w zasadzie niemożliwe do wyegzekwowania, np. dotyczy to zwłaszcza pojęcia miłości i zrozumienia jako podstawy rozwoju. Jak bowiem wyegzekwować życzliwe traktowanie choćby przez nauczyciela i jak określić czy ono takim jest lub nie? Jak skutecznie zapobiegać poniżaniu i okrutnemu traktowaniu?

1. Konwencja o Prawach Dziecka ONZ z 1989 r., która weszła w życie w 1990r. z chwilą, gdy ratyfikowało ją 20 państw. Nazywa się ją światową konstytucją praw dziecka. Podpisana została przez 191 państw, a żadna inna deklaracja nie posiada tylu ratyfikacji. Jest to pierwszy dokument międzynarodowy, zawierający tak szeroki katalog praw dziecka. Szczególną uwagę należy zwrócić na te, które w ścisły sposób łączą się z pracą nauczycieli:
 2. Prawo do wyrażania poglądów, stosownie do możliwości, szczególnie w sprawach dotyczących dziecka.
 2. Prawo do wypowiedzi oraz otrzymywania i przekazywania informacji.
 2. Swoboda myśli, sumienia i wyznania.
 2. Prawo do zrzeszania się i pokojowych zgromadzeń.
 2. Ochrona prywatności, w tym korespondencji i życia rodzinnego.
 2. Dostęp do informacji z różnorodnych źródeł, ochrona przed informacjami szkodliwymi dla dziecka.
 2. Ochrona przed wszelkimi formami przemocy, (fizycznej czy psychicznej), zaniedbaniem i wykorzystaniem seksualnym.
 2. Prawo do nauki, w tym nauczanie bezpłatne i obowiązkowe na poziomie podstawowym.
 2. Cele edukacji, w tym rozwijanie osobowości i talentów dziecka, nauczanie szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód szacunku dla rodziców i przygotowanie do życia w wolnym społeczeństwie.
 2. Prawo do wypoczynku i czasu wolnego, uczestnictwo w kulturze.
 2. Ochrona dzieci przed narkomanią.
 2. Ochrona i specjalne traktowanie nieletnich przestępców.

W Polsce Konwencję tą przyjęto z pewnymi zastrzeżeniami:

- poradnictwo rodzinne powinno być zgodne z moralnością,
- prawo dziecka do tożsamości jest u nas ograniczone przez tajemnicę adopcji.

Organizacją, która w szczególny sposób dba o kwestie ochrony praw człowieka jest **Amnesty International**. Amnesty International jest ruchem ogólnoswiatowym ludzi, którzy działają na rzecz praw człowieka. Jej członkowie wyłącznie z dobrej woli oddają swój czas oraz energię, by pomagać ofiarom przypadków naruszeń praw człowieka. Zasadniczą formą na jakiej opiera swa działalność Amnesty International jest prowadzenie różnorodnych kampanii. AI bada więc, dokumentuje i publikuje raporty o przypadkach naruszeń praw człowieka, ale na tym jej praca się nie kończy. Pracownicy AI wykonują praktyczne i skuteczne kroki dla powstrzymywania tych naruszeń. AI jest zorganizowana w sposób taki, aby zwykli ludzie mogli się wypowiadać na rzecz osób, którzy są zagrożeni naruszeniami praw człowieka. Solidarność międzynarodowa jest podstawą działalności AI jest. Członkowie organizacji pochodzą z różnorodnych kultur i mają też różne poglądy, co jednoczy ich to chęć działania na rzecz pokoju i dobra na świecie, w którym przestrzegane będą prawa każdego człowieka. AI działa na całym świecie. Organizacja jest zaangażowana w obronę praw człowieka na całym świecie.

Prawa Człowieka i Obywatela w Konstytucji RP

Jednym z głównych zadań państwa jest zapewnienie wolności i praw człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, wyraźnie sformułowanych w obowiązującej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku (art. 5). Wzorowane na rozwiązaniach istniejących w innych demokratycznych państwach

Wolnościom, prawą i obowiązkom człowieka i obywatela został poświęcony rozdział II konstytucji, tj 57 artykułów. Poza zasadami ogólnymi(zgrupowanymi w 8 artykułach Konstytucja zawiera 39 dalszych artykułów formułujących katalog praw i wolności.

Prawa i wolności objęte rozdziałem II ujęte są w trzech grupach: wolności i prawa osobiste, wolności i prawa polityczne, wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne.

I tak wśród swobód osobistych Konstytucja wymienia następujące prawa i wolności:

- 1) prawo każdego człowieka do ochrony życia (bez odniesienia do drażliwej kwestii „życia poczętego” oraz kary śmierci);
- 2) zakaz stosowania tortur, okrutnemu i poniżającego traktowania lub karania, zakaz poddawania eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez zgody zainteresowanej osoby;
- 3) prawo do nietykalności osobistej i gwarancja bezpieczeństwa osobistego: a) zakaz bezprawnego pozbawienia wolności, zasada sądowej kontroli pozbawienia wolności, uprawnienia osoby pozbawionej wolności, b) zasada nullum crimen sine lege i domniemania niewinności;
- 4) prawo do obrony i obrońcy z wyboru lub z urzędu;
- 5) prawo do rzetelnego sądu- niezależnego, bezstronnego i nie zawisłego, działającego bez nieuzasadnionej zwłoki, jawnie; zasada, że orzekanie w I instancji każda ze stron może zaskarżyć;
- 6) prawo do ochrony prywatności, w tym: tajemnica korespondencji, nienaruszalność mieszkania, których ograniczenia mogą nastąpić tylko z przyczyn i na warunkach określonych ustawą: prawo każdego do zachowania w tajemnicy informacji dotyczących jego osoby, wskazanie granic zbierania przez władze publiczne informacji o obywatelach oraz zasada ustawowego określenia zasad i trybu gromadzenia informacji;
- 7) wolność wyboru miejsca pobytu i zamieszkania oraz wjazdu i powrotu do kraju;
- 8) wolność sumienia i religii;
- 9) wolność komunikowania się tzn. wolność pozyskiwania i rozpowszechniania informacji oraz wyrażania swoich poglądów, zakaz koncesjonowania wydawnictw i zakaz cenzury prewencyjnej;
- 10) wolność twórczości artystycznej i badań naukowych, wolność nauczania;
- 11) zakaz ekstradycji obywateli polskich oraz osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa politycznego bez użycia siły;
- 12) prawo azylu.

Jako wolności i prawa polityczne Konstytucja uznaje:

- 1) wolność zgromadzeń;

- 2) wolność zrzeszania się
- 3) prawo do uczestnictwa w życiu publicznym: a) prawo wyborcze, b) prawo obywateli do dostępu do służby publicznej na zasadach równości; c) prawo do informacji o działalności władz i instytucji publicznych, d) prawo inicjatywy ustawodawczej;
- 4) prawo składania petycji, wniosków oraz skarg zbiorowych i indywidualnych do organów publicznych.

Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne to:

- 1) prawo do ochrony własności i prawo dziedziczenia;
- 2) swoboda działalności gospodarczej;
- 3) wolność wyboru zawodu i miejsca pracy, zakaz pracy przymusowej, obowiązek prowadzenia przez państwo polityki zmierzającej do pełnego, produktywnego zatrudnienia, zasada ochrony pracy przez państwo i jego nadzoru nad warunkami jej wykonywania, ustawowe określenie minimalnego wynagrodzenia;
- 4) prawo do ochrony warunków pracy oraz ustawowego określenia dni wolnych od pracy, płatnego urlopu, maksymalnych norm czasu pracy;
- 5) prawo do nauki: bezpłatne nauczanie w szkołach publicznych z możliwością ustawowego wprowadzenia opłat za naukę w publicznych szkołach wyższych, wolność nauczania i tworzenia szkół niepublicznych, autonomia wyższych uczelni;
- 6) prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy- w zakresie i formach określonych przez ustawy;
- 7) prawo do opieki zdrowotnej świadczonej przez publiczną służbę zdrowia- na zasadach określonych ustawą: obowiązek władz publicznych zapewnienie opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom w podeszłym wieku i niepełnosprawnym;
- 8) obowiązek państwa zapewnienia prawnej ochrony rodziny i praw dziecka;
- 9) obowiązek państwa tworzenie warunków bezpieczeństwa ekologicznego i obowiązek ochrony środowiska przez władze publiczne;
- 10) obowiązek władz publicznych prowadzenia polityki sprzyjającej zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych obywateli;

11) obowiązek władz publicznych ochrony, w zakresie określonym ustawami, konsumentów, użytkowników i najemców przez praktyki zagrażającymi ich zdrowiu i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

W polskiej ustawie zasadniczej obowiązki jednostki znajdują się w jednym rozdziale z prawami i wolnościami. Konstytucyjny katalog obejmuje 6 obowiązków, zaliczamy do nich wierność Rzeczypospolitej Polskiej i troski o dobro wspólne oraz dbałość o stan środowiska, przestrzeganie prawa RP (art. 83), ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych tj. podatków (art. 84), obrona RP (art. 85).

W Konstytucji wskazano ponadto jakie środki ochrony praw i wolności przysługują obywatelom. Gwarancje ochrony praw i wolności człowieka w Polsce zapewniają powołane między innymi w tym celu instytucje państwowe, takie jak: sądy powszechne, Naczelny Sąd Administracyjny, Trybunał Konstytucyjny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz organizacje pozarządowe.

Sądy powszechne rozpatrują sprawy z zakresu prawa karnego, cywilnego, gospodarczego i prawa pracy. Każdy obywatel ma prawo wnieść wniosek o wszczęcie postępowania sądowego w razie naruszenia jego praw.

Naczelny Sąd Administracyjny rozpatruje skargi na decyzje administracyjne. Jest jedną z najważniejszych instytucji gwarantujących przestrzeganie praw człowieka. Zapewnia obywatelom ochronę przed potencjalną samowolą urzędów państwowych i organów samorządu terytorialnego.

Podstawowym zadaniem Trybunału jest między innymi badanie zgodności z konstytucją ustaw i umów międzynarodowych oraz przepisów prawa wydawanych przez organy państwowe. Prawo do złożenia skargi konstytucyjnej ma, każdy obywatel RP.

Przestrzeganie praw człowieka gwarantują ratyfikowane przez Polskę dokumenty międzynarodowe oraz działające zgodnie z ich literą instytucje: Komitet Praw Człowieka w Genewie, Europejska Komisja Praw Człowieka i Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu.

Warto w tym miejscu pokreślić, że właśnie Rzecznik Praw Obywatelskich jest organem, którego zadaniem jest stanie na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji. Każdy obywatel ma prawo skierować skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich

Bibliografia:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
2. W. Skrzydło, Polskie prawo konstytucyjne
- 3.

<http://www.prezydent.pl/prawo/konstytucja-rp/wolnosci-prawa-i-obowiazki-czlowieka-i-obywatela/>